Συγχύσεις ὁμωνύμων Ἁγιορειτῶν μουσικῶν
Ἡ περίπτωση τῶν Δαμασκηνῶν

ΣΤΟΝ ΑΓΙΟΡΕΙΤΙΚΟ ΨΑΛΤΙΚΟ ΧΩΡΟ τὸ ὄνομα Δαμασκηνὸς ἀπαντᾶ στὴ χειρόγραφη παράδοση (τῆς ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 17ου πρὸς τὶς ἀρχὲς τοῦ 18ου αἰώνα χρονικῆς περιόδου) ὑπὸ ποικίλες ἐκδοχές· μνημονεύω ἐνδεικτικά (μὲ ἀπόπειρα μιᾶς πρώτης ταξινόμησης): *Δαμασκηνός, Δαμασκηνὸς μοναχός, Δαμασκηνὸς μοναχὸς Ἰβηρίτης, Δαμασκηνὸς Ἰβηρίτης, Δαμασκηνὸς Θετταλός, Δαμασκηνὸς Θεσσαλονικεύς, Δαμασκηνὸς ἱερομόναχος ὁ Παντοκρατορηνός.* Πόσοι μουσικοὶ (καὶ μὲ ποιάν ἀκριβῶς ἰδιότητα ἕκαστος) κρύβονται κάτω ἀπὸ τὶς παραπάνω ἐπωνυμίες; Ἀπὸ μιὰν πρώτη (ἁπλῶς ὀνοματολογική) προσέγγιση τοῦ πράγματος φαίνεται νὰ διακρίνονται τρεῖς Δαμασκηνοί· ὁ φερόμενος ἁπλῶς ὡς *μοναχός*, ποὺ ἀλλοῦ διευκρινίζεται ὅτι εἶναι *μοναχὸς Ἰβηρίτης*, ὁ χαρακτηριζόμενος ὡς *Θετταλός*, ποὺ (ἂν ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν παλαιότερα ἱστορικο-γεωγραφικὰ δεδομένα[1]) πρέπει νὰ ταυτισθεῖ μὲ τὸν χαρακτηριζόμενο ὡς *Θεσσαλονικέα*, καὶ ὁ μαρτυρούμενος ὡς *ἱερομόναχος*, μάλιστα δὲ τῆς ἁγιορειτικῆς μονῆς τοῦ Παντοκράτορος. Γιὰ τὴ διεξοδικότερη, βέβαια, ἐξιχνίαση τοῦ πράγματος, καθὼς τὰ ὀνοματολογικὰ δεδομένα ἀποτελοῦν ἐντελῶς ἐπισφαλὲς τεκμήριο, εἶναι προφανὲς ὅτι πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν ἄλλες, πλέον βαρύνουσες, ἐνδείξεις. Ἐν προκειμένῳ, τὸ ἐνδιαφέρον πρέπει, αὐτονόητα, νὰ στραφεῖ σὲ ἰδιαίτερη παλαιογραφικὴ καὶ –κυρίως– μουσικολογικὴ διερεύνηση τῆς ὑπόθεσης (δηλαδή, ἀντίστοιχα, ἀναζήτηση τοῦ τρόπου χαρακτηρισμοῦ ἑκάστου στὶς χειρόγραφες πηγὲς ἢ ἐπισήμανση τυχὸν ἄλλων καταγεγραμμένων στὰ χειρόγραφα διευκρινιστικῶν σημειώσε-

---

1. Πρβλ. ΑΒΡΑΜΕΑ, *Ἡ βυζαντινὴ Θεσσαλία μέχρι τοῦ 1204*. ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ-ΖΑΦΡΑΚΑ, Θεσσαλονίκη "πρώτη πόλις Θετταλίας". ΛΙΑΚΟΥ, *Ἡ βυζαντινὴ ψαλτικὴ παράδοση τῆς Θεσσαλονίκης*, σσ. 101-103.

ων καὶ –πρωτίστως– προσέγγιση τοῦ μελοποιητικοῦ ἢ ἄλλου μουσικοῦ ἔργου ἑκάστου), δίχως, βέβαια, νὰ παραθεωρεῖται καὶ ἡ, εὐπρόσδεκτη ὁπωσδήποτε, ἀρωγὴ τῆς ὑφιστάμενης εἰδικῆς μουσικολογικῆς βιβλιογραφίας. Τὸ πρόβλημα ποὺ ἀνακύπτει, πάντως, γύρω ἀπὸ τὸ προκείμενο θέμα εἶναι ὅτι σχετικὲς συγχύσεις ἢ διάφορες ἀπόψεις ἐντοπίζονται καὶ καταγράφονται, ἀντίστοιχα, τόσο στὴν ὡς σήμερα γνωστὴ χειρόγραφη παράδοση, ὅσο καὶ στὴν ὑπάρχουσα εἰδικὴ βιβλιογραφία. Γιὰ τὸν λόγο αὐτό, μιὰ ἀναλυτικότερη ἀνίχνευση τῆς συγκεκριμένης περίπτωσης τῶν Δαμασκηνῶν εἶναι, νομίζω, ἀπαραίτητη πρὸς ἀποσαφήνιση τῶν σχετικῶν δεδομένων:

Μιὰ πρώτη, ἀσφαλής, ταύτιση τῶν παραπάνω μνημονευθέντων Δαμασκηνοῦ μοναχοῦ τοῦ Ἰβηρίτου καὶ Δαμασκηνοῦ τοῦ Θετταλοῦ τεκμαίρεται ἀπὸ τὴ διατύπωση ἑνὸς σημαντικότατου γιὰ τὸ θέμα μας ἐπίτιτλου, ποὺ ἐντοπίζεται στὸ φ. 67ᵛ τοῦ κώδικα Ἰβήρων 997 (τῶν τελῶν τοῦ 18ᵒᵘ αἰώνα)· διαβάζουμε, συγκεκριμένα, ἐκεῖ: *Δαμασκηνοῦ μοναχοῦ Ἰβηρίτου τοῦ Θετταλοῦ· ἦχος τρίτος Αἰνεῖτε τὸν Κύριον*[2].

Ὁ συγκεκριμένος μουσικὸς (Δαμασκηνὸς μοναχὸς Ἰβηρίτης, ὁ Θετταλός[3]) φαίνεται ὅτι ἔζησε κατὰ τὰ ἔτη 1688-1773, σύμφωνα μὲ ἄλλη ἐνημερωτικὴ εἴδηση, μεταγενέστερα σημειωμένη στὴν κάτω ᾧα τοῦ ἴδιου φύλλου [: 67ᵛ] τοῦ ἐπισημανθέντος κώδικα Ἰβήρων 997: *Ὁ ρηθεὶς Δαμασκηνὸς Ἰβηρίτης ἐν τῇ θαυμαστῇ Ἱερᾷ Μονῇ του ἐτελείωσε κατὰ τὸ ,αψογ΄ σωτήριον ἔτος – ἀφήνωντας τέλειον μαθητήν του Ἄνθιμον ἱερομόναχον Σάμιον Ἰβηρίτην, ὅστις ἑβδομοκοετη* [= ἑβδομηκονταέτης (;)] *ἔτι, ὡς καὶ ὁ διδάσκαλός του Δαμασκηνός (ὃς ἔζησε χρόνους πε΄) ἴσως (;) ζήση. ὧδε δὲ ἐσημειώθη ἤδη ,αωζ΄ κατὰ Ἀπρίλιον*[4]. Ὁ ἴδιος Δαμασκη-

2. Βλ. ΣΤΑΘΗ, *Τὰ χειρόγραφα* Γ΄, σσ. 892, 898 (ἡ πλήρης περιγραφὴ τοῦ κώδικα *αὐτόθι*, σσ. 890-899).

3. Περὶ αὐτοῦ βλ. καὶ ΧΑΛΔΑΙΑΚΗ, Δαμασκηνὸς ὁ Θετταλός.

4. Βλ. ΣΤΑΘΗ, *ὅ.π.*, σ. 898. Σύμφωνα, λοιπόν, μὲ τὴν παραπάνω μαρτυρία, ὁ ἐν λόγῳ μαθητὴς τοῦ Δαμασκηνοῦ, Ἄνθιμος ἱερομόναχος ὁ Σάμιος καὶ Ἰβηρίτης, θὰ πρέπει νὰ γεννήθηκε τὸ 1736, ἐνῶ δραστηριοποιεῖτο ἀκόμη (ἑβδομηκοντούτης) κατὰ τὸ ἔτος 1806. Δὲν εἶναι εὔκολο νὰ ταυτισθεῖ μὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς γνωστοὺς στὴν ἔρευνα ὁμωνύμους Ἁγιορεῖτες μουσικούς. Σὲ μιὰν πρώτη ἐκτίμηση ὁ νοῦς στρέφεται πρὸς κάποιον σύγχρονό του κωδικογράφο, μαρτυρούμενο ἁπλῶς ὡς *Ἄνθιμο* (βλ. καὶ ΣΤΑΘΗ, Ἁγιορειτικὴ μελουργία, σσ. 295 καὶ 298, ὑποσημ. 21· πρβλ. καὶ ΠΟΛΙΤΗ, Βιβλιογράφοι

νός, ἐπίσης, φέρεται ὡς γραφέας τοῦ κώδικα Ἰβήρων 967 (Μαθηματάριο τοῦ πρώτου μισοῦ τοῦ 18ου αἰώνα[5]), βάσει τοῦ ἑπόμενου –μεταγενέστερα καταγεγραμμένου στὸ φ. 330r τοῦ χειρογράφου– στιχήρους κολοφώνα: *ἐπιτροπεύον(τος) κλίμα Ἰωαννίνων,// ἔγραψα, φησί, Δαμασκηνὸς τὴν*

17ου-18ου αἰώνα, σ. 355, ὅπου, ὅμως, ὁ ἐν λόγῳ κωδικογράφος διακρίνεται σὲ τρία διαφορετικὰ λήμματα), τοῦ ὁποίου γνωρίζουμε τέσσερα βεβαιωμένα αὐτόγραφα τῆς χρονικῆς περιόδου μεταξὺ τῶν τελῶν τοῦ 18ου καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰώνα, τὸ ἕνα μάλιστα χρονολογημένο κατὰ τὸ ἔτος 1804 (βλ. κώδικες Δοχειαρίου 319, Παπαδικὴ τοῦ δεύτερου μισοῦ τοῦ 18ου αἰώνα, ὑπογεγραμμένη στὸ φ. 406r: *Θεοῦ τὸ δῶρον καὶ Ἀνθίμου πόνος* Ξηροποτάμου 367, Δοξαστάριο Ἰακώβου πρωτοψάλτου τῶν τελῶν τοῦ 18ου αἰώνα, ὑπογεγραμμένο στὸ φ. 280v: *Τέλος καὶ τῷ Θεῷ δόξα· πόνος δὲ Ἀνθίμου·* Δοχειαρίου 349, Παπαδικὴ τοῦ ἔτους 1804, ὑπογεγραμμένη στὸ φ. 536v: *Θεοῦ τὸ δῶρον καὶ Ἀνθίμου πόνος. ,αωδ΄ ἰουλίου ιϛ΄. Εἴληφε τέλος ἡ παροῦσα παπαδική, δι' ἐξόδων τοῦ πανοσιομουσικολογιοτάτου κυρίου Ἰακώβου Δοχειαρίτου, ἐξ Ἀγράφων, ἐκ κόμης Φουρνά·-* καὶ Δοχειαρίου 356, Ἀνθολογία τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰώνα, φέρουσα [στὸ φ. 545v] τὴν ἑξῆς, ἀπὸ ἄλλο χέρι σημειωμένη, μαρτυρία, ποὺ μεταφέρεται ἐδῶ ὀρθογραφημένη: *Αὐτὰ τὰ τετράδια τὰ ἔγραψεν ὁ παπᾶ Ἄνθιμος τοῦ Γαβριὴλ ψάλτης· καὶ εἶναι τετράδια ιζ΄ καὶ ἔχει γρόσια 12· καὶ εἶναι τοῦ Ἰωαννικίου Δοχειαρίτου, τοῦ καὶ Κυπρίου, ἐκ πόλεως Λάρνακος)·* τρεῖς –τουλάχιστον– ἀκόμη κώδικες τοῦ ἴδιου ταυτίζονται βάσει τῆς γραφῆς (βλ. κώδικες Δοχειαρίου 348, Παπαδικὴ τοῦ δεύτερου μισοῦ τοῦ 18ου αἰώνα· Ξηροποτάμου 385, Ἀνθολογία τῶν τελῶν τοῦ 18ου αἰώνα· καὶ Δοχειαρίου 353, Ἀνθολογία τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰώνα. Ἀναλυτικὴ περιγραφὴ ὅλων τῶν παραπάνω χειρογράφων βλ. –ἀντίστοιχα– στὸ ΣΤΑΘΗ, *Τὰ χειρόγραφα* Α΄, σσ. 360-361, 243-244, 445-446, 462-466, 443-444, 296-299, 454-458· *αὐτόθι*, σσ. 481-483, 490-491, 563-564, 605 πρβλ. ἐπίσης ὁρισμένες παρατηρήσεις γιὰ κάποιους ἄλλους κώδικες, ἡ γραφὴ τῶν ὁποίων ὁμοιάζει πρὸς ἐκείνη τοῦ Ἀνθίμου). Περισσότερες πιθανότητες, ὅμως, συγκεντρώνει μᾶλλον ἡ περίπτωση ἑνὸς ἄλλου ἐλάσσονος Ἁγιορείτου μελοποιοῦ, μαρτυρούμενου ὡς *Ἀνθίμου ἱερομονάχου Ἰβηρίτου* (πρβλ. ΣΤΑΘΗ, Ἁγιορειτικὴ μελουργία, σ. 304), ὁ ὁποῖος –παρότι φαίνεται νὰ ἀκμάζει, ἐπίσης, κατὰ τὸ τελευταῖο τέταρτο τοῦ 18ου αἰώνα– διαφοροποιεῖται (κατὰ πᾶσα πιθανότητα) ἀπὸ τὸν παραπάνω ὁμώνυμό του κωδικογράφο. Στὰ τέλη τοῦ 18ου αἰώνα ὁ τελευταῖος Ἄνθιμος μνημονεύεται κι αὐτὸς ὡς δάσκαλος, ἀφοῦ στὶς σσ. 541-544 τοῦ κώδικα Λειμῶνος 248 ἀνθολογεῖται, ἀπὸ κάποιον ἄδηλο μαθητή του, τὸ –μελοποιημένο σὲ ἦχο λέγετο– θεοτοκίο μάθημα *Τὴν πᾶσαν ἐλπίδα μου*, ὑπὸ τὴν ἔνδειξη: *Ἀνθίμου ἱερομονάχου Ἰβηρίτου καὶ ἡμετέρου διδασκάλου*, βλ. ΧΑΤΖΗΓΙΑΚΟΥΜΗ, *Μουσικὰ χειρόγραφα Τουρκοκρατίας*, σσ. 168-169, 265. Τὸ ἴδιο μελοποίημα ἀνθολογεῖται –ἀνωνύμως– καὶ στὸν κώδικα Ἰβήρων 1038, φφ. 652v-654r· ἐκεῖ, μάλιστα, προτάσσεται (στὰ φφ. 650r-652v) καὶ ἄλλο ὁμοειδὲς μάθημα τοῦ ἴδιου μελοποιοῦ, ὑπὸ τὴν ἑξῆς ἀναγραφή: *Ποίημα Ἀνθίμου ἱερομονάχου Ἰβηρίτου· ἦχος α΄ τετράφωνος Οὐρανὸς πολύφωτος* (πρβλ. καὶ ΣΤΑΘΗ, *Τὰ χειρόγραφα* Δ΄). Οὐδείς, βέβαια, τῶν παραπάνω Ἀνθίμων μαρτυρεῖται ὡς Σάμιος.

5. Ἀναλυτικὴ περιγραφή του βλ. στὸ ΣΤΑΘΗ, *Τὰ χειρόγραφα* Γ΄, 694-706· πρβλ. καὶ ΧΑΤΖΗΓΙΑΚΟΥΜΗ, *ὅ.π.*, σ. 288. ΠΟΛΙΤΗ, *ὅ.π.*, σ. 408.

βίβλον// ὁ καὶ Θεσσαλὸς καὶ ὅλως μουσικὸς πέλει·// σὺν πᾶσι τούτοις καὶ Ἰβηρ ὢν τυγχάνω,// τὴν εὐανθῆ δὲ καὶ μελιτευχῆ βίβλον// μετὰ πόνου ἔγραψα καὶ πολλῶν χρόνων,// οὓς εἴτις μαθεῖν βούλεται φιλευλόγως// συχνῶς ὁράτω τῆς μελίσσης τοὺς πόδας...[6] Πρέπει, μάλιστα, νὰ ὑποτεθεῖ ὅτι ὁ ἐν λόγῳ Δαμασκηνὸς δραστηριοποιήθηκε εὐδόκιμα καὶ ὡς δάσκαλος τῆς ψαλτικῆς, ἐφ' ὅσον –ἐκτὸς τοῦ προμνημονευθέντος Ἰβηρίτου ἱερομονάχου Ἀνθίμου τοῦ Σαμίου– ὡς μαθητής του γνωρίζεται καὶ ἕτερος Ἰβηρίτης ἱερομόναχος, ὁ Ἀθανάσιος Βλάχος· τοῦτο προκύπτει ἀπὸ σχετικὴ σημείωση τοῦ τελευταίου, ποὺ καταγράφεται στὴν κάτω ὤα τοῦ φ. 1[r] τοῦ παραπάνω ἐπισημανθέντος –αὐτογράφου τοῦ Δαμασκηνοῦ– κώδικα Ἰβήρων 967: *Καὶ τόδε σὺν τοῖς ἄλλοις ἐμοῦ Ἀθανασίου Ἱερομονάχου βλάχου ἐκ τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων, ὅπερ ἐδωρήσατό μοι ὁ μουσικώτατός μου διδάσκαλος κὺρ Δαμασκηνὸς ὁ Θεσσαλονικεὺς καὶ Ἰβηρίτης*[7]. Ἰδιαίτερα ἐνδιαφέρον εἶναι, ἐπιπροσθέτως, ὅτι –πέρα αὐτῆς

6. Βλ. ΣΤΑΘΗ, *ὅ.π.*, σ. 706.

7. Βλ. *αὐτόθι*. Ἡ ἀκριβὴς ταυτότητα αὐτοῦ τοῦ μαθητῆ τοῦ Δαμασκηνοῦ, τοῦ Ἀθανασίου ἱερομονάχου Βλάχου ἐκ τῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων, παραμένει σκοτεινή. Ὁ μόνος σχετιζόμενος μὲ τὴ μονὴ τῶν Ἰβήρων ὁμώνυμος ἱερομόναχος εἶναι ὁ *Ἀθανάσιος Θετταλὸς ἢ Θεσσαλονικεύς*, μαρτυρούμενος ὡς δομέστικος ἀλλὰ καὶ ἡγούμενος τῆς συγκεκριμένης μονῆς [τὴν πλέον πρόσφατη περὶ αὐτοῦ μνεία βλ. στὸ ΚΑΡΑΓΚΟΫΝΗ, *Τὰ Χερουβικά*, σσ. 380-382· πρβλ. καὶ ΛΙΑΚΟΫ, Οἱ Θεσσαλονικεῖς μεταβυζαντινοὶ μελουργοί, σσ. 69-73], ὁ ὁποῖος –ὅμως–, ἐκτὸς τοῦ ὅτι εἶναι κατά τι προγενέστερος, οὐδόλως δύναται νὰ ταυτισθεῖ μὲ τὸν παραπάνω μνημονευθέντα Ἀθανάσιο Βλάχο. Ἄλλον σύγχρονό του (δεύτερο μισὸ τοῦ 18[ου] αἰ.) ἱερομόναχο, ὀνόματι *Ἀθανάσιο* (ποὺ δὲν φέρεται, πάντως, νὰ σχετίζεται μὲ τὴ μονὴ τῶν Ἰβήρων), γνωρίζουμε μόνον κάποιον μελοποιὸ ἑνὸς πολυελέου *Δοῦλοι, Κύριον* σὲ ἦχο πρῶτο [βλ. σχετικὰ ΧΑΛΔΑΙΑΚΗ, *Ὁ πολυέλεος*, σσ. 251, 452], ὁ ὁποῖος ὅμως εἰκοτολογεῖται βάσιμα [πρβλ. *αὐτόθι*, σ. 206 (ὑποσημ. 70)] ὅτι ταυτίζεται μὲ ἄλλον *Ἀθανάσιο*, μαρτυρούμενο ὡς *Δημητριαδίτη*, μελοποιὸ μιᾶς ὁμοειδοῦς σύνθεσης [βλ. σχετικὰ *αὐτόθι*, σσ. 251, 452]. Ἂς προστεθεῖ τώρα ἐδῶ ὅτι ὁ τελευταῖος Ἀθανάσιος γνωρίζεται, ἐπιπροσθέτως, ὡς μελοποιὸς δύο δοξολογιῶν, μιᾶς σὲ ἦχο πρῶτο [βλ. Ξηροποτάμου 330, φφ. 179[v]-182[r] (: *Κὺρ Ἀθανασίου ἱερομονάχου Δημητριαδίτου· ἦχος α΄ Δόξα σοι τῷ δείξαντι τὸ φῶς*) καὶ Ξηροποτάμου 305, φφ. 124[v]-126[r] (: *Ἀθανασίου ἱερομονάχου Δημητριαδίτου· ἦχος α΄ Δόξα σοι τῷ δείξαντι τὸ φῶς*)] καὶ ἄλλης σὲ ἦχο δεύτερο [βλ. Ἰβήρων 981, σσ. 620-625 (: *Ἕτερη, κὺρ Δημητριαδίτου· ἦχος β΄ Δόξα σοι τῷ δείξαντι τὸ φῶς*)· πρβλ. καὶ στὸν κώδικα Ξηροποτάμου 330, φφ. 183[v]-185[v] (: *Κὺρ Ἀθανασίου ἱερομονάχου Δημητριαδίτου· ἦχος β΄ Δόξα σοι τῷ δείξαντι τὸ φῶς*), ὅπου –στὴ δεξιὰ ὤα τοῦ φ. 183[v]–ὁ γραφέας τοῦ κώδικα –ὁ Δημήτριος Λῶτος– σημειώνει τὰ ἑξῆς ἀξιοπρόσεκτα: *Πλὴν πιθανώτερόν ἐστι ὅτι εἶναι ποίημα κὺρ Ἰωάννου πρωτοψάλτου*· ἡ συγκεκριμένη εἴδηση ἀντιγράφεται (ἀπὸ τὸν Δαμασκηνὸ τὸν Ἀγραφορενδινιώτη) καὶ

τῆς μουσικῆς ποδηγεσίας του– μαρτυρεῖται καὶ ἀντίστοιχη πνευματική· ἡ ἀκόλουθη ἐνθύμηση, καταγεγραμμένη στὸ φ. γ^{r} τοῦ κώδικα Ἰβήρων 1091, πρέπει (μᾶλλον) νὰ ἀναφέρεται στὸν ἴδιο Δαμασκηνό: *,αψξγ^{ῳ} τῇ ια^{η} μαΐου ἐγὼ ὁ ὄπισθεν ῥηθεὶς Ἰωάννης Καράλογλης ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς Πεντηκοστῆς τῇ ἐπιφοιτήσει τοῦ παναγίου καὶ τελεταρχικοῦ πνεύματος καὶ διὰ πρεσβειῶν τῆς καθ' ἡμᾶς εὑρισκομένης χαριτοβρύτου τῶν δωρεῶν κυρίας ἡμῶν Θεοτόκου πορταϊτίσσης (ἐν ᾗ ἡ ἐμὴ κηρωθεῖσα* [sic] *κώμη τῇ ἑαυτῆς θαυματουργικωτάτῃ εἰκόνι κεκώλυται σὺν κηρίῳ) ἐδέχθην τὸ ἀγγελικὸν σχῆμα, ἤτοι τὸ καὶ σταυροφόρος, καὶ ἐξ Ἰωάννης μετ' ὠνομάσθην Ἰωάσαφ μοναχὸς καὶ ἡ θεία χάρις διὰ πρεσβειῶν τῆς πορταϊτίσσης φυλάξαι μοι ταῖς τοῦ μισοκάλου ἀντάρτου πειρασμοῖς, ἀξιοῦμαι* [sic] *καὶ τῆς οὐρανίου αὐτοῦ βασιλείας, καὶ ἐδέξατό μοι ὡς πνευματικὸν αὐτοῦ τέκνον ἐξ αὐτοῦ τοῦ σχήματος ὁ μουσικώτατος ἐν μοναχοῖς καὶ ἡμέτερός μοι γέροντας ἐκ τῆς αὐτῆς μονῆς τῶν Ἰβήρων κύριος Δαμασκηνός*[8].

στὸν κώδικα Ξηροποτάμου 305, φφ. 127^{v}-128^{v} (: *Ἀθανασίου ἱερομονάχου Δημητριαδίτου· πλέον πιθανώτερόν ἐστι ὅτι εἶναι ποίημα κὺρ Ἰωάννου πρωτοψάλτου· ἦχος β΄ Δόξα σοι τῷ δείξαντι τὸ φῶς*)], ἀλλὰ καὶ τοῦ ψαλλόμενου, σὲ ἦχο πλάγιο τοῦ πρώτου, κατὰ τὴν ἔξοδο τοῦ Ἐπιταφίου ἰδιόμελου *Τὸν ἥλιον κρύψαντα* [βλ. Κουτλουμουσίου 441, φφ. 90^{r}-92^{r}: *Τὸ παρὸν συνετέθη παρὰ τοῦ πανιερωτάτου ἡμῶν ἁγίου Δημητριάδος, κυρίου κυρίου Ἀθανασίου· ἦχος πλ. α΄ Τὸν ἥλιον κρύψαντα*]. Ὁ ἴδιος δὲν θὰ ἦταν, ἴσως, παρακινδυνευμένο νὰ συσχετισθεῖ καὶ μὲ τὸν «*πανιερώτατον μητροπολίτην ἅγιον Δημητριάδος καὶ Ζαγορᾶς κύριον Ἀθανάσιον*», ὁ ὁποῖος «*φιλομούσῳ γνώμῃ κινηθεὶς πρὸς πλείονα καλλωπισμὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας*» αἰτήθηκε τὴν «*κατὰ συντομώτερον τρόπον ἐκ θέσεων στιχηρῶν καὶ εἱρμολογικῶν*» σύνθεση τοῦ περίφημου ἀργοῦ Δοξαστα-ρίου Ἰακώβου τοῦ πρωτοψάλτου [βλ. πρόχειρα: ΧΑΤΖΗΓΙΑΚΟΪΜΗ, *Χειρόγραφα*, σ. 181. ΣΤΑΘΗ, Ἰάκωβος Πρωτοψάλτης, σσ. 325-328]· γιὰ τὸν μνημονευθέντα μητροπολίτη Δημητριάδος καὶ Ζαγορᾶς Ἀθανάσιο, τὸν Κασαβέτη (1794-1821), Κύπριο τὴν καταγωγή, μὲ προϋπηρεσία στὴ Μεγάλη τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία καὶ μετέπειτα δράση κατὰ τὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση, πρβλ. καὶ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ, Ἀθανάσιος ὁ Κασαβέτης. ΑΤΕΣΗ, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, σσ. 141-142.

8. Βλ. ΣΤΑΘΗ, Ἁγιορειτικὴ μελουργία, σ. 304, ὑποσημ. 41· πρβλ. καὶ ΣΤΑΘΗ, *Τὰ χειρόγραφα Δ΄*. Κάτω ἀπὸ τὴν παραπάνω διατύπωση (: «*ὁ ὄπισθεν ῥηθείς*») ὁ ἐν λόγῳ Ἰωάννης/Ἰωάσαφ, ὑποτακτικὸς (κατὰ δήλωσή του) τοῦ Δαμασκηνοῦ, παραπέμπει σὲ ἀντίστοιχο (προθύστερο) σημείωμά του, καταχωρισμένο στὸ ἀμέσως προηγούμενο φύλλο (: 6^{v}) τοῦ ἴδιου κώδικα, ὅπου διευκρινίζονται τὰ τῆς μετὰ ταῦτα ἐκκλησιαστικῆς ἀνέλιξής του: *,αψξγ΄ τῇ 1^{η} Ἰουλίου ἔλαβον τὸ ἐπάγγελμα τῆς ἱεροδιακονίας, ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς Ἱερᾷ μονῇ τῶν Ἰβήρων χειροτονηθεὶς εἰς τὸν ναὸν τοῦ Τιμίου Προδρόμου, παρὰ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Ἱερισσοῦ καὶ Ἁγίου Ὄρους κυρίου κὺρ Ἰακώβου, καὶ τῇ ιβ^{η} τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἔλαβον καὶ τὸ ἐπάγγελμα τῆς ἱερωσύνης παρὰ τοῦ αὐτοῦ ἐπισκό-*

Ὡς μελοποιὸς ὁ Δαμασκηνὸς εἶναι κυρίως γνωστὸς ἀπὸ μία κατὰ σύνθεσή του σειρὰ κοινωνικῶν τῶν Κυριακῶν, *Αἰνεῖτε τὸν Κύριον ἐκ τῶν οὐρανῶν*. Ἡ ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐπισημανθεῖσα ἀρχαιότερη ἀνθολόγηση τῶν συγκεκριμένων μελοποιημάτων καταγράφεται κατὰ τὸ ἔτος 1772 (ζῶντος, δηλαδή, τοῦ ἐν λόγῳ Δαμασκηνοῦ) στὸν αὐτόγραφο Γαβριὴλ τοῦ ἱεροδιακόνου κώδικα Μεταμορφώσεως 92, στὰ φφ. 158ᵛ-162ᵛ. Παρατίθενται ἐκεῖ ἕξι συνολικὰ σχετικὲς συνθέσεις, οἱ μελοποιημένες σὲ ἦχο πρῶτο [φφ. 158ᵛ-159ᵛ], δεύτερο [φφ. 159ᵛ-160ʳ], τρίτο [φ. 160ʳ-ᵛ], τέταρτο [φφ. 160ᵛ-161ʳ], βαρύ [φ. 161ʳ-ᵛ] καὶ πλάγιο τοῦ τετάρτου [φφ. 161ᵛ-162ʳ]· στὸ τέλος τῆς συγκεκριμένης ἑνότητας [στὸ φ. 162ʳ-ᵛ] ἀνθολογεῖται καὶ ἕτερο (μελισμένο σὲ ἦχο βαρὺ) κοινωνικὸ *Ποτήριον σωτηρίου λήψομαι* τοῦ ἴδιου, ἁρμόδιο γιὰ θεομητορικὲς ἑορτές[9]. Δέκα ἔτη μεταγενέστερα, τὰ ὡς ἄνω κυριακὰ κοινωνικὰ ἀπαντοῦν καὶ στὸν κατὰ τὰ ἔτη 1781-1782 αὐτόγραφο Δημητρίου τοῦ Λώτου κώδικα Ξηροποτάμου 330, ὅπου –ἐπιγραφόμενα στὸ ὄνομα *Δαμασκηνοῦ τοῦ Θετταλοῦ*–

που ἐν τῷ ἡμετέρῳ κοιμητηρίῳ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἱερᾶς Μονῆς, τὸ τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου τοῦ Μεγάλου· βλ. ΣΤΑΘΗ, *Τὰ χειρόγραφα Δ΄*. Σημειωτέον ὅτι καὶ στὸ ἀμέσως ἑπόμενο φύλλο (: γᵛ) τοῦ ἴδιου κώδικα καταγράφονται, ἐπίσης, ὁμοειδῆ σημειώματα, ὅπου καὶ πάλι μνημονεύεται κάποιος Ἰωάννης, μάλιστα δὲ ὑπὸ χρονολογία γέννησης καὶ προσέλευσης στὴ μονὴ τῶν Ἰβήρων ποὺ φαίνεται νὰ συμφωνοῦν μὲ τὰ (ἀπὸ τὶς προηγούμενες ἐνθυμήσεις προκύπτοντα) ἀντίστοιχα βιογραφικὰ δεδομένα τοῦ παραπάνω Ἰωάννη/Ἰωάσαφ: *1737. τῇ 23 ἰουνίου ἐγεννήθην ἐγὼ ὁ Ἰωάννης Καλοροβητζ ἡμέρα τετάρτη εἰς τὴν παραμονὴν τοῦ Προδρόμου εἰς τὰς 6 ὥρας τὸ ταχύ, καὶ μοῦ ἔχει βαπτισμένον ὁ κὺρ κωνσταντᾶς λασκάρεως κατοβάνου εἰς τὰς 24 τοῦ αὐτοῦ ἀνήμερα τῆς γεννήσεως τοῦ Προδρόμου, ὡς διαλαμβάνει τὸ πατρικόν μου κατάστιχον, καὶ ἔστω εἰς ἐνθύμησιν τὸ παρὸν εἰς γνῶσιν τῶν ἐτῶν μου. 1746 τῇ 6 φευρουαρίου ἀνεπαύθη ὁ μακαρίτης πατέρας μας χατζῆ κωνσταντᾶς Κάλοροβητζ ἡμέρα σάββατον εἰς τὰς 8 ὥρας τῆς νυκτὸς καὶ εἰς τοὺς 1762 τῇ 6 νοεμβρίου ἀνεπαύθη καὶ ἡ μητέρα μου χατζῆ παλαιολογίνα ἡμέρα Τετάρτη εἰς τὰς 2 ὥρας τῆς νυκτὸς καὶ τὴν ἔχομεν θαμένην εἰς τὸν ῥαζνὸν τὸ μετόχι τῶν Ἰβήρων τὸ τιμόμενον ἐπ' ὀνόματι τῆς γεννήσεως τῆς Θεοτόκου ὀπίσω εἰς τὸ Ἅγιον Βῆμα ὀπίσω· καὶ ἔστω εἰς ἐνθύμησιν. 1762. Τῇ 23 δεκεμβρίου ἦλθον καὶ ἐκοινοβίασα εἰς τὴν βασιλικὴν καὶ πατριαρχικὴν Μονήν τε καὶ μεγίστην Λαύραν τῶν Ἰβήρων, τὴν τιμομένην ἐπ' ὀνόματι τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας τῆς Πορταϊτίσσης* βλ. *αὐτόθι·* τὸ μόνο στοιχεῖο ποὺ δημιουργεῖ κάποια (εὔλογη) ἐπιφύλαξη γιὰ τὴν ταύτιση τῶν δύο προσώπων εἶναι, βέβαια, ἡ παρατηρούμενη διαφοροποίηση τοῦ πατρικοῦ ὀνόματος.

9. Πανομοιότυπα τῶν συγκεκριμένων φύλλων τοῦ κώδικα Μεταμορφώσεως 92 (ἀναλυτικὴ περιγραφὴ τοῦ ὁποίου βλ. στὸ ΣΤΑΘΗ, *Τὰ χειρόγραφα-Μετέωρα*, σσ. 30-39) παρατίθενται στὸ τέλος τοῦ παρόντος κειμένου (βλ. ΕΙΚΟΝΑ 1).

παρατίθενται, ταξινομημένα κατ' ἦχον, στὴν εὐρύτερη ἑνότητα τῶν ὁμοειδῶν κυριακῶν ὕμνων [στὰ φφ. 264ᵛ-300ᵛ][10]· ἀνθολογοῦνται ἕξι –καὶ πάλι– συνθέσεις, ἀλλὰ ἐδῶ παραλείπονται τὰ κατὰ πλάγιο τοῦ δευτέρου καὶ πλάγιο τοῦ τετάρτου ἦχο μελοποιημένα κοινωνικά. Ἀπὸ τὸν τελευταῖο κώδικα ἀντιγράφει ἀργότερα (περὶ τὰ τέλη τοῦ 18ᵒᵘ πρὸς τὶς ἀρχὲς τοῦ 19ᵒᵘ αἰώνα) Δαμασκηνὸς ὁ Ἀγραφορενδινιώτης καὶ ἀνθολογεῖ, ἐπίσης, τὶς ἴδιες συνθέσεις (καταγράφει, συγκεκριμένα, ὑπὸ τὸ ὄνομα *Δαμασκηνοῦ τοῦ Θετταλοῦ*, ἑπτὰ συνθέσεις, ἐκτὸς τῆς κατὰ πλάγιο τοῦ δευτέρου ἦχο μελοποιημένης, στὸν αὐτόγραφό του κώδικα Ξηροποτάμου 305, στὰ φφ. 216ʳ-221ʳ)[11]. Φαίνεται, λοιπόν, ἀπὸ τὰ παραπάνω δεδομένα, ὅτι ἐκ τῆς ἐν λόγῳ σειρᾶς τῶν κυριακῶν κοινωνικῶν τοῦ Δαμασκηνοῦ ἐλλείπει ἡ ἀντιστοιχοῦσα στὸν πλάγιο τοῦ δευτέρου ἦχο σύνθεση[12].

---

10. Βλ. ΣΤΑΘΗ, *Τὰ χειρόγραφα* Α΄, σσ. 197-199 (ἡ πλήρης περιγραφὴ τοῦ κώδικα *αὐτόθι*, σσ. 189-206).

11. Βλ. *αὐτόθι*, σ. 100 (ἡ πλήρης περιγραφὴ τοῦ κώδικα *αὐτόθι*, σσ. 95-104). Τὸ χειρόγραφο εἶναι ἀνυπόγραφο· ἀποδίδεται στὴ γραφίδα τοῦ Δαμασκηνοῦ κατόπιν ταύτισης τῆς γραφῆς ἀπὸ τὸν Στάθη (*αὐτόθι*, σσ. 95, 104, ἀντίστοιχα, ὅπου καὶ ἡ ἐπισήμανση γιὰ τὴ μνημονευθεῖσα ἀντιγραφή). Σημειωτέον, ἐπιπροσθέτως, ὅτι συγκεντρωτικὴ παράθεση τεσσάρων τῶν μνημονευθεισῶν συνθέσεων τοῦ Δαμασκηνοῦ ἐντοπίσθηκε καὶ στὸν κώδικα Μεταμορφώσεως 295 (τοῦ δεύτερου μισοῦ τοῦ 18ᵒᵘ αἰώνα), στὶς σσ. 280-289, ὅπου ἀνθολογοῦνται τὰ μελοποιημένα σὲ ἦχο δεύτερο (σσ. 280-282), τέταρτο (σσ. 282-284), πλάγιο τοῦ πρώτου (σσ. 284-287) καὶ βαρύ (σσ. 287-289) κυριακὰ κοινωνικά· πρβλ. ΣΤΑΘΗ, *Τὰ χειρόγραφα-Μετέωρα*, σ. 130 (ἡ πλήρης περιγραφὴ τοῦ κώδικα *αὐτόθι*, σσ. 125-137), ἐνῶ βλ. καὶ σχετικὰ πανομοιότυπα (ΕΙΚΟΝΑ 2) στὸ τέλος τοῦ παρόντος κειμένου.

12. Μία μαρτυρία γιὰ μελοποιημένο σὲ ἦχο πλάγιο τοῦ δευτέρου κυριακὸ κοινωνικὸ τοῦ ἐν λόγῳ Δαμασκηνοῦ παραδίδει ὁ ΧΑΤΖΗΓΙΑΚΟΪΜΗΣ, *Μουσικὰ χειρόγραφα Τουρκοκρατίας* σ. 288, στὸ λῆμμα *Δαμασκηνὸς μοναχὸς Ἰβηρίτης*), ὅταν ἀποδελτιώνοντας τὸν κώδικα Λειμῶνος 255 (τῶν τελῶν τοῦ 18ᵒᵘ αἰώνα), ἀποδίδει στὸν Δαμασκηνὸ μιὰν ἑνότητα κυριακῶν κοινωνικῶν (μελισμένων σὲ τρίτο, τέταρτο, πλάγιο τοῦ πρώτου, *πλάγιο τοῦ δευτέρου καὶ βαρὺ ἦχο*) ποὺ ἀνθολογεῖται στὸν ἴδιο κώδικα· κατόπιν αὐτοψίας τοῦ συγκεκριμένου κώδικα διαπιστώθηκε ὅτι ἐκεῖ ἀνθολογεῖται μιὰ κατ' ἦχον σειρὰ κυριακῶν κοινωνικῶν Δανιὴλ τοῦ πρωτοψάλτου (ἀνθολογούμενη, στὰ φφ. 115ʳ-121ʳ, κάτω ἀπὸ τὴν ἀκόλουθη ρουμπρίκα: *Κοινωνικά, κὺρ Δανιὴλ πρωτοψάλτου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας· ἦχος α΄ Αἰνεῖτε τὸν Κύριον*), στὸν οἰκεῖο τόπο τῆς ὁποίας προστίθενται ἁπλῶς δύο ἐπιπλέον κοινωνικά: στὰ φφ. 116ᵛ-117ʳ τὸ μελοποιημένο σὲ ἦχο τρίτο κοινωνικὸ Δαμασκηνοῦ μοναχοῦ τοῦ Ἰβηρίτου (ὑπὸ τὸ ἑξῆς ἐπίτιτλο: *Δαμασκηνοῦ μοναχοῦ Ἰβηρίτου· ἦχος γ΄ Αἰνεῖτε τὸν Κύριον*) καὶ στὸ φ. 120ʳ-ᵛ τὸ μελοποιημένο σὲ ἦχο βαρὺ ὁμοειδὲς κοινωνικὸ Δημητρίου τοῦ Μυτιληναίου (ὑπὸ τὸ ἑξῆς ἐπίτιτλο: *Κὺρ Δημητρίου*

Ἐκ τῶν παραπάνω ποιημάτων τοῦ Δαμασκηνοῦ λαοφιλέστερα ἀπεδείχθησαν τὰ μελισμένα στοὺς ἤχους τρίτο καὶ πλάγιο τοῦ τετάρτου κοινωνικά, τὰ ὁποῖα καὶ (καθ' ὅλο τὸ δεύτερο μισὸ τοῦ 18ου ὡς τὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰώνα) ἀνθολογοῦνται συχνὰ εἴτε συνημμένα, ὡς ζεῦγος[13], εἴτε κεχωρισμένα, ταξινομημένα κατ' ἦχον στὴν οἰκεία ἑνότητα τῶν μουσικῶν κωδίκων[14]· εἰδικότερα, ὅμως, ἡ σύνθεση τοῦ τρίτου ἤχου ἐγνώρισε, αὐτοτελῶς, ἰδιαίτερα ἐκτεταμένη χειρόγραφη παράδοση[15]. Πλέον σποραδικὰ ἀνθολογοῦνται καὶ τὰ μελισμένα στοὺς ἤχους πλάγιο τοῦ πρώτου[16] καὶ δεύτερο[17] κοινωνικὰ τοῦ ἴδιου Δαμασκηνοῦ.

Λοιπὲς συνθέσεις τοῦ ἴδιου Δαμασκηνοῦ, πέρα τοῦ προμνημονευθέντος θεομητορικοῦ κοινωνικοῦ *Ποτήριον σωτηρίου λήψομαι*, σὲ ἦχο βαρύ, ἐντοπίσθηκαν –κατὰ τὴν παρούσα, τουλάχιστον, ἔρευνα– οἱ ἀκόλουθες: τρία κοινωνικὰ τοῦ ἐνιαυτοῦ (γιὰ τὶς ἑορτὲς –συγκεκριμένα– τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, τῆς Μεταμόρφωσης τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Τα-

---

Μυτιληναίου· ἦχος βαρὺς Αἰνεῖτε τὸν Κύριον). Ὡς ἐκ τούτου, ἡ σχετικὴ σειρὰ τοῦ Δαμασκηνοῦ ἐξακολουθεῖ νὰ θεωρεῖται ἐλλιπής.

13. Βλ. σχετικὰ στοὺς κώδικες: Ξηροποτάμου 276, φφ. 157r-159r. Ξηροποτάμου 366, φφ. 163r-165r. Ξενοφῶντος 123, σσ. 541-542. Διονυσίου 571, μεταξὺ φφ. 295r-299r. Διονυσίου 576, φφ. 155r-157r.

14. Βλ. σχετικὰ στοὺς κώδικες: Ξηροποτάμου 277, φφ. 51v κ.ἑ./90r-91r. Παύλου 42, μεταξὺ σσ. 546-558. Παντελεήμονος 1012, μεταξὺ φφ. 187v-198r. Διονυσίου 578, μεταξὺ φφ. 211r-224r. Δοχειαρίου 359, φφ. 215v-216v/222r-223r.

15. Βλ. ἐνδεικτικά: Κουτλουμουσίου 437, φφ. 283r-284r. Δοχειαρίου 332, φφ. Δv-Εr. Δοχειαρίου 407, φφ. 55v-58r. Παντελεήμονος 972, μεταξὺ φφ. 289r-293r. Παντελεήμονος 984, φ. 186r κ.ἑ. Δοχειαρίου 363, φφ. 414v-415v. Δοχειαρίου 410, φφ. 184r-185r. Παντελεήμονος 980, φφ. 144v-145v. Παύλου 37, μεταξὺ σσ. 409-447. Σταυρονικήτα 234, φ. 284r κ.ἑ. Λειμῶνος 248, σσ. 333-335. PAIK 44, φ. 152v κ.ἑ. Ξενοφῶντος 153, μεταξὺ φφ. 97v-103v. Ἰβήρων 1038, φφ. 267r-271r. Σημειωτέον, μάλιστα, ὅτι στὸν κώδικα Παντελεήμονος 985, ἡ ἐν λόγῳ σύνθεση καταχωρίζεται δίς, στὰ φφ. 1r-2r καὶ 17r-18r, ἀντίστοιχα.

16. Βλ. Ξηροποτάμου 370, φφ. 87r-88r (κατωτέρω τοῦ ἴδιου κώδικα ἀνθολογοῦνται ὁμοειδεῖς συνθέσεις τοῦ αὐτοῦ, τόσο τὸ κοινωνικὸ σὲ ἦχο τρίτο, φφ. 88v-89r, ὅσο καὶ ἄλλο κοινωνικό, γιὰ τὴν ἑορτὴ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, φφ. 92v-93v, σὲ ἦχο πλάγιο τοῦ τετάρτου). Ξηροποτάμου 380, μεταξὺ φφ. 390v-404r. Παντελεήμονος 1012, μεταξὺ φφ. 187v-198r (ὅπου ἐκτὸς τοῦ παρόντος κοινωνικοῦ ἀνθολογεῖται καὶ τὸ μελισμένο σὲ ἦχο τρίτο ἀντίστοιχο τοῦ ἴδιου Δαμασκηνοῦ). Μεταμορφώσεως 340, φφ. 199v-201v.

17. Βλ. Ξενοφῶντος 137, φφ. 291v-292r.

ξιαρχῶν)[18], ἕνα κοινωνικὸ τῆς θείας Λειτουργίας τῶν Προηγιασμένων, *Γεύσασθε καὶ ἴδετε*, μελισμένο σὲ ἦχο τέταρτο[19], τὸ ἰδιόμελο τῆς ἑορτῆς τῶν ἁγίων τεσσαράκοντα μαρτύρων, *Χορὸς τετραδεκαπύρσευτος*, μελοποιημένο σὲ ἦχο πρῶτο[20], ἀλλὰ καὶ τὰ δύο ἑπόμενα μαθήματα· ἕνα ποὺ ἀνθολογεῖται στὸν κώδικα Μεταμορφώσεως 92 [φφ. 201ᵛ-205ᵛ], ὑπὸ τὸ ἑξῆς ἐνδιαφέρον ἐπίτιτλο: *Ψάλλεται τὸ παρὸν εἰς τὰ τοῦ Σωτῆρος ἅγια Θεοφάνεια, μετάθεσις κὺρ Δαμασκηνοῦ Θεσσαλονικέως ἀπὸ τὸ τοῦ κὺρ Δανιὴλ λαμπαδαρίου Ἅπας γηγενής· ἦχος δ΄ Ἔτρεμεν ἡ χεὶρ τοῦ Βαπτιστοῦ*[21], καὶ ἄλλο, στὸν κώδικα Ἰβήρων 1038 [φφ. 628ʳ-636ʳ], ἐπιγραφόμενο: *Μάθημα θεοτοκίον εἰς τὸν Ἀκάθιστον Ὕμνον, συλλεχθὲν ἐκ διαφόρων μαθημάτων καὶ τονισθὲν παρὰ κὺρ Δαμασκηνοῦ τοῦ Ἰβηρίτου· ἦχος πλ. δ΄ Ζάλην ἔνδοθεν ἔχων*[22].

Ἐμφαντικὰ νὰ σημειωθεῖ, τέλος, ὅτι τόσο στὶς ἐπισημανθεῖσες ἱστορικὲς ἐνθυμήσεις ὅσο καὶ στὰ σχετικὰ ἐπίτιτλα ὅλων τῶν προμνημονευθεισῶν συνθέσεων, ὁ ἐν λόγῳ μελοποιὸς μαρτυρεῖται πάντοτε ὡς ἐκ Θεσσαλίας [= Θεσσαλονίκης] ὁρμώμενος μοναχὸς Ἰβηρίτης· ἀναλυτικά, μνημονεύεται ἀδιάκριτα ὡς: *Δαμασκηνός*, *Δαμασκηνὸς μοναχός*, *Δαμασκηνὸς μοναχὸς Ἰβηρίτης*, *Δαμασκηνὸς Ἰβηρίτης*, *Δαμασκηνὸς Θετταλὸς ἢ Δαμασκηνὸς Θεσσαλονικεύς*, ἐνῶ στὸν κώδικα Μεταμορφώσε-

---

18. Τὸ κοινωνικὸ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, *Ἐξελέξατο, Κύριος, τὴν Σιών*, μελισμένο σὲ ἦχο πλάγιο τοῦ τετάρτου, ἐπισημάνθηκε ἤδη παραπάνω [στὴν ὑποσημ. 16] ὅτι ἀνθολογεῖται στὸν κώδικα Ξηροποτάμου 370, φφ. 92ᵛ-93ᵛ· τὸ ἴδιο, μαζὶ μὲ τὸ μνημονευόμενο κοινωνικὸ γιὰ τὴν ἑορτὴ τῆς Μεταμόρφωσης, *Ἐν τῷ φωτὶ τῆς δόξης τοῦ προσώπου σου, Κύριε*, ἀνθολογοῦνται καὶ στὸν κώδικα Σταυρονικήτα 234, μεταξὺ φφ. 284ʳ-288ʳ [στὸν κατάλογο τοῦ ΣΤΑΘΗ, *Τὰ χειρόγραφα Γ΄*, σ. 583, μέσῳ τοῦ ὁποίου ἐντοπίσθηκε τὸ τελευταῖο κοινωνικό, δὲν σημειώνεται –δυστυχῶς– ὁ ἦχος τῆς σύνθεσης]· τὸ κοινωνικὸ γιὰ τὴν ἑορτὴ τῶν Ταξιαρχῶν, *Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα*, μελισμένο σὲ ἦχο πρῶτο, ἀνθολογεῖται στὸν κώδικα Ξηροποτάμου 330, φ. 310ʳ. [Σημειωτέον ὅτι κοινωνικὸ τοῦ ἐνιαυτοῦ τοῦ ἴδιου μελοποιοῦ ἀνθολογεῖται καὶ στὸν κώδικα Ξηροποτάμου 305, μεταξὺ φφ. 252ʳ-270ʳ, ὅπου, ὅμως, δὲν κατέστη δυνατὸν νὰ ἐξακριβωθεῖ περὶ ποιᾶς ἀκριβῶς σύνθεσης πρόκειται].

19. Βλ. Ξηροποτάμου 330, φφ. 332ᵛ-333ʳ.

20. Βλ. Ξηροποτάμου 312, φφ. 418ʳ-420ᵛ. Ξηροποτάμου 288, φφ. 295ʳ-301ʳ.

21. Βλ. καὶ σχετικὸ πανομοιότυπο τῆς ἀρχῆς τοῦ ἐν λόγῳ μαθήματος (ΕΙΚΟΝΑ 3) στὸ τέλος τοῦ παρόντος κειμένου.

22. Πρβλ. καὶ ΣΤΑΘΗ, Ἁγιορειτικὴ μελουργία, σ. 304, ὑποσημ. 41.

ως 92 χαρακτηρίζεται, παρεμφερῶς, ὡς *Δαμασκηνὸς Θεσσαλονικεὺς καὶ Ἰβηρίτης*.

Ὁ παραπάνω Δαμασκηνὸς πρέπει (βάσει τῶν προεκτεθέντων –καὶ ἐρειδόμενων σὲ ἰδιαίτερα ἐκτεταμένη χειρόγραφη παράδοση– διαπιστώσεων) νὰ διαφοροποιηθεῖ ἀπὸ ἕτερο ὁμώνυμο μελοποιό, ὁ ὁποῖος μαρτυρεῖται συνήθως ὡς *Δαμασκηνὸς ἱερομόναχος Παντοκρατορηνός*[23]. Ὁ τελευταῖος εἶναι κυρίως γνωστὸς ὡς συνθέτης χερουβικῶν ὕμνων· ἀναλυτικότερα, γνωρίζουμε καλὰ τὸ συχνότερα ἀνθολογούμενο χερουβικό του, μελοποιημένο σὲ ἦχο πλάγιο τοῦ πρώτου[24], ἐνῶ πλέον σποραδικὰ ἀπαντᾶ καὶ ἀντίστοιχο ποίημά του, τονισμένο σὲ ἦχο πρῶτο[25].

Ἀμφότεροι οἱ ὡς ἄνω ὁμώνυμοι μελουργοὶ συγχέονται συχνὰ στὴ σχετικὴ χειρόγραφη παράδοση τοῦ 18ου αἰώνα, τόσο ὑπὸ τὴν ἔποψη τῶν προσωνυμιῶν ὅσο καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψη τῶν συνθέσεων ἑκατέρων· γιὰ παράδειγμα, ὁρισμένα ἐκ τῶν κυριακῶν κοινωνικῶν Δαμασκηνοῦ μοναχοῦ τοῦ Ἰβηρίτου ἀποδίδονται ἐνίοτε στὸν ἕτερο Δαμασκηνὸ ἱερομόναχο τὸν Παντοκρατορηνό[26], ἀλλὰ καὶ ἀντίθετα ὁρισμένα ἐκ τῶν χερουβικῶν Δαμασκηνοῦ ἱερομονάχου τοῦ Παντοκρατορηνοῦ φέρονται ὡς συνθέσεις Δαμασκηνοῦ μοναχοῦ τοῦ Ἰβηρίτου[27]. Σχετικὴ σύγχυση καταγράφεται

---

23. Περὶ αὐτοῦ βλ. καὶ ΧΑΛΔΑΙΑΚΗ, Δαμασκηνὸς ὁ Παντοκρατορηνός.

24. Βλ. σχετικά: Λειμῶνος 253, φφ. 178ᵛ-179ᵛ. Δοχειαρίου 376, μεταξὺ φφ. 212ᵛ-221ᵛ. Παντελεήμονος 969, φ. 151ᵛ κ.ἑ. ΕΒΕ 2175, φ. 382ʳ⁻ᵛ (ἀπὸ τὸν τελευταῖο κώδικα λαμβάνεται καὶ σχετικὸ πανομοιότυπο τοῦ συγκεκριμένου μέλους, ποὺ καταχωρίζεται στὸ τέλος τοῦ παρόντος κειμένου· βλ. ΕΙΚΟΝΑ 4).

25. Μνημονεύεται εὐθὺς κατωτέρω [στὴν ὑποσημ. 27]· περὶ δύο ἐπιπλέον εἰκαζόμενων ὁμοειδῶν συνθέσεων τοῦ ἴδιου Δαμασκηνοῦ (μελοποιημένων στοὺς ἤχους τρίτο καὶ τέταρτο) πρβλ. ΚΑΡΑΓΚΟΥΝΗ, *ὅ.π.*, σσ. 439-440, ὅπου εἰδικότερα καὶ περὶ τῆς ἐν γένει χειρόγραφης παράδοσης τῶν ἐδῶ σχολιαζόμενων ὕμνων.

26. Αἴφνης· τὸ τοῦ τρίτου ἤχου ἐπιγράφεται στὸ ὄνομα *Δαμασκηνοῦ Παντοκρατορηνοῦ* (στὸν κώδικα Ξενοφῶντος 137, φ. 292ʳ κ.ἑ.) καὶ *Δαμασκηνοῦ ἱερομονάχου* (στὸν κώδικα Παντελεήμονος 985, φφ. 17ʳ-18ʳ· στὴν ἀρχὴ τοῦ ἴδιου κώδικα, φφ. 1ʳ-2ʳ, τὸ ἴδιο μέλος ἀποδίδεται στὸν *Δαμασκηνὸ μοναχό*), ἐνῶ σὲ *Δαμασκηνὸ ἱερομόναχο* ἀποδίδεται, ἐπίσης, τὸ τοῦ πλαγίου τοῦ πρώτου ἤχου (στὸν κώδικα Ξηροποτάμου 380, μεταξὺ φφ. 390ᵛ-404ʳ· πρβλ. καὶ Παντελεήμονος 969, μεταξὺ φφ. 165ʳ-183ʳ).

27. Βλ. ἐνδεικτικὰ στοὺς κώδικες Μεταμορφώσεως 340, φ. 199ᵛ κ.ἑ. καὶ Μεγίστης Λαύρας Θ 162, φφ. 220ᵛ-221ᵛ, ὅπου τὸ χερουβικὸ τοῦ πλαγίου τοῦ πρώτου ἤχου ἐπιγράφεται στὸ ὄνομα *Δαμασκηνοῦ μοναχοῦ Ἰβηρίτου* (ἀπὸ τὸν δεύτερο κώδικα λαμβάνεται καὶ σχετικὸ πανομοιότυπο τοῦ συγκεκριμένου μέλους, ποὺ καταχωρίζεται στὸ τέλος

καὶ στὴν ἁρμόδια βιβλιογραφία· αἴφνης, σὲ πρόσφατη διδακτορικὴ διατριβή, ὅπου μελετῶνται τὰ χερουβικὰ τοῦ τελευταίου Δαμασκηνοῦ, διατυπώνονται καὶ διαφορετικὲς εἰκασίες περὶ τῆς ταυτότητας τῶν ἐν λόγῳ Δαμασκηνῶν, ποὺ καταλήγουν μᾶλλον σὲ ταύτιση τῶν δύο Ἁγιορειτῶν μουσικῶν[28].

Ἡ (ἐκ προοιμίου ἤδη ἐπισημανθεῖσα) πρόταση τῆς παρούσας συμβολῆς, γιὰ ἀνάλογες περιπτώσεις (συχνῶν, δυστυχῶς) ὁμοειδῶν συγχύσεων μεταξὺ ὁμωνύμων μουσικῶν φυσιογνωμιῶν, στοχεύει ἀκριβῶς στὴ μετατόπιση τοῦ ἐρευνητικοῦ ἐνδιαφέροντος ἀπὸ τὸ πρωτογενὲς *ὀνοματολογικὸ* στὸ οὐσιῶδες *παλαιογραφικὸ* καὶ στὸ «ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ» *μουσικολογικὸ* ἐπίπεδο· ἀκόμη καλύτερα, στὸ συνδυασμὸ ὅλων τῶν παρεχόμενων δεδομένων, μὲ ἀδιασάλευτη ὅμως πάντοτε τὴν πρωτοπορία τῶν μουσικολογικῶν μαρτυριῶν. Γιὰ παράδειγμα, στὴν προκειμένη περίπτωση δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ταυτισθοῦν ὁ μοναχὸς Δαμασκηνὸς ὁ Ἰβηρίτης μὲ τὸν ἱερομόναχο Δαμασκηνὸ τὸν Παντοκρατορηνό, ἐκτὸς ὅλων τῶν ἄλλων καὶ διότι ἐνῶ ὁ πρῶτος (σύμφωνα μὲ τὴν προμνημονευθεῖσα σαφῆ παλαιογραφικὴ ἔνδειξη) γεννᾶται κατὰ τὸ ἔτος 1688, τὸ μελοποιημένο σὲ ἦχο πλάγιο τοῦ πρώτου χερουβικὸ τοῦ δεύτερου ἀνθολογεῖται ἤδη ἀπὸ τὸ ἔτος 1680 (ὑπὸ τὸ ὄνομα *Δαμασκηνοῦ ἱερομονάχου τοῦ Θεσσαλονικαίου*) στὰ φφ. 57ᵛ-58ʳ τοῦ κώδικα Ἀνανιάδου 6, ἑνὸς χειρογράφου γραμμένου ἀπὸ τὸν Κοσμᾶ Μακεδόνα τὸν Ἰβηρίτη[29].

Ὡς ἐκ τούτου, ὁ ἱερομόναχος Δαμασκηνὸς ὁ Παντοκρατορηνὸς εἶναι ἀρχαιότερος τοῦ ὁμωνύμου Ἰβηρίτου ὁμοτέχνου του[30]. Ἡ τελευταία, μάλι-

---

τοῦ παρόντος κειμένου· βλ. ΕΙΚΟΝΑ 5)· ἀλλὰ καὶ στὸν κώδικα Παντελεήμονος 1012, μεταξὺ φφ. 166ʳ-172ᵛ, ὅπου τὸ χερουβικὸ τοῦ πρώτου ἤχου ἐπιγράφεται στὸ ὄνομα *Δαμασκηνοῦ μοναχοῦ*.

28. Βλ. ΚΑΡΑΓΚΟΥΝΗ, *ὅ.π.*, σσ. 437-439. Ἡ ὑπάρχουσα σύγχυση δὲν αἴρεται, δυστυχῶς, οὔτε μὲ τὴν ἐν τῷ μεταξὺ δημοσιευθεῖσα σχετικὴ μελέτη τοῦ ΛΙΑΚΟΥ, Οἱ Θεσσαλονικεῖς μεταβυζαντινοὶ μελουργοί, σσ. 65-69, παρότι ἐκεῖ (βλ. κυρίως σσ. 67-68) διαχωρίζονται οἱ ἐδῶ ἐξεταζόμενοι δύο μουσικοί.

29. Περιγραφὴ τοῦ κώδικα καὶ τὶς σχετικὲς μαρτυρίες περὶ τοῦ γραφέα καὶ τῆς χρονολογίας γραφῆς του βλ. στὸ ΧΑΤΖΗΓΙΑΚΟΥΜΗ, *ὅ.π.*, σσ. 82-87. Γενικὰ περὶ τοῦ μνημονευθέντος Κοσμᾶ Μακεδόνος τοῦ Ἰβηρίτου βλ. ΖΗΣΙΜΟΥ, *Κοσμᾶς Ἰβηρίτης*

30. Ἐφ' ὅσον (σύμφωνα μὲ ὅσα παρατηρήθηκαν παραπάνω) τὸ ἐπισημανθὲν χερουβικό του ἀνθολογεῖται ἤδη κατὰ τὸ ἔτος 1680, ἡ γέννηση τοῦ ἐν λόγῳ ἱερομονάχου Δαμασκηνοῦ τοῦ Παντοκρατορηνοῦ θὰ πρέπει –εὔλογα– νὰ προσδιοριστεῖ περὶ τὰ μέσα τοῦ 17ᵒᵘ αἰώνα.

στα, μαρτυρία Κοσμᾶ Μακεδόνος τοῦ Ἰβηρίτου (σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ὁ ἐν λόγῳ ἱερομόναχος Δαμασκηνὸς φέρεται, ἐπιπροσθέτως, ὡς *Θεσσαλονικεύς*), ἂν δὲν ἀποτελεῖ ἀκόμη μία ἐκδοχὴ σύγχυσης τῶν ἐδῶ σχολιαζόμενων δύο Δαμασκηνῶν, ἐμβάλλει στὴν εὔλογη ὑπόνοια ὅτι σύνδυο οἱ Ἁγιορεῖτες μουσικοὶ ἐκτὸς ἀπὸ ὁμώνυμοι τυγχάνουν, ἐνδεχομένως, καὶ ὁμοπάτριδες· αὐτὴ ἡ εἰκασία, πάντως, παρότι εἶναι ἑλκυστική, δὲν μπορεῖ πρὸς τὸ παρὸν (λόγῳ πενιχρότητας τῶν πηγῶν) νὰ τεκμηριωθεῖ περαιτέρω. Τὸ ἑλκυστικὸ τοῦ πράγματος συνίσταται στὴν ἐπιπρόσθετη παρατήρηση ὅτι ἀπὸ τὴν εὐρύτερη περιοχὴ τῆς Θεσσαλίας γνωρίζουμε καλὰ ἕνα ἐπίσης δραστηριοποιούμενο στὸ Ἅγιον Ὄρος ὁμώνυμο μοναχό (κατὰ πολύ, βέβαια, νεότερο ἀπὸ ἀμφότερους τοὺς προμνημονευθέντες), τὸν Δαμασκηνὸ τὸν Ἀγραφορενδινιώτη[31], ἡ μετάνοια –τουλάχιστον–

31. Ὁ *Δαμασκηνὸς μοναχός, ὁ Ἀγραφορενδινιώτης* (περὶ τοῦ ὁποίου βλ. καὶ ΧΑΛΔΑΙΑΚΗ, Δαμασκηνὸς Ἀγραφορενδινιώτης), εἶναι κυρίως γνωστὸς ἀπὸ τὴν κωδικογραφικὴ δραστηριότητά του (τὴν συνοψίζει, αἴφνης, ὁ ΧΑΤΖΗΓΙΑΚΟΪΜΗΣ, *Ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ τοῦ ἑλληνισμοῦ μετὰ τὴν ἅλωση*, σσ. 89 καὶ 160, ὑποσημ. 295· πρβλ. καὶ ΧΑΤΖΗΓΙΑΚΟΪΜΗ, *Χειρόγραφα*, σσ. 178-179 [καὶ φωτογραφικὸ δεῖγμα 94], 210, 211, 212, 214, 215, 216. ΠΟΛΙΤΗ, *ὅ.π.*, σ. 407. Περιγραφὲς μαρτυρημένων –καὶ ἄλλων, βάσει τῆς γραφῆς ταυτιζόμενων– αὐτογράφων του βλ. καὶ στά: ΣΤΑΘΗ, *Τὰ χειρόγραφα* Α΄, σσ. 58-61, 90-94, 95-104, 119-120, 128-133, 177-178, 207-208, 239-242, 268-270, 445-446. ΣΤΑΘΗ, *Τὰ χειρόγραφα* Β΄, σσ. 44-51, 221-222, 222-226, 330, 348-350, 355-357, 402-404, 411-417, 712-717, 727-728. ΣΤΑΘΗ, *Τὰ χειρόγραφα* Γ΄, σσ. 206, 228-233, 375-376, 660-662. WILSON-STEFANOVIĆ, *Manuscripts of Byzantine chant in Oxford*, pp. 11-12. ΓΙΑΝΝΟΠΟΪΛΟΪ, *Ἀγγλία*, σσ. 208-209). Ὡς τώρα ἔχουν ἐντοπισθεῖ ἐννέα μαρτυρημένα αὐτόγραφά του, γραμμένα κατὰ τὴν περίοδο 1785-1812· πρόκειται γιὰ τοὺς κώδικες: Ξηροποτάμου 326 (τοῦ ἔτους 1785: *Ἅπαντα Πέτρου Μπερεκέτη*, φφ. 131), Ξηροποτάμου 309 (τοῦ ἔτους 1789: *Ἀνθολογία-Ἅπαντα Πέτρου Μπερεκέτη*, φ. 525), Ξηροποτάμου 313 (τοῦ ἔτους 1794: *Ἀνθολογία*, φφ. 513), Πρωτάτου 59 (τοῦ ἔτους 1797: *Ἀνθολογία*), Ξηροποτάμου 332 (τοῦ ἔτους 1802: *Ἀνθολογία*, φφ. 390), Διονυσίου 571 (τοῦ ἔτους 1807: *Ἀνθολογία*, φφ. 534), Ἰβήρων 958 (τοῦ ἔτους 1808: *Ἅπαντα Πέτρου Μπερεκέτη*, φφ. 172), Ὀξφόρδης, Bodleian Library, Buchanan e.19 (τοῦ ἔτους 1809: *Εἱρμολόγιο Πέτρου Πελοποννησίου*, φφ. 119) καὶ Ξηροποτάμου 303 (τοῦ ἔτους 1812: *Ἅπαντα Πέτρου Μπερεκέτη*, φφ. 200). Πολυάριθμα ἄλλα μουσικὰ χειρόγραφα (ἐγγρονιζόμενα –περίπου– μεταξὺ τοῦ δεύτερου μισοῦ τοῦ 18ου καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰώνα) ἀποδίδονται στὴ γραφίδα τοῦ ἴδιου κωδικογράφου, ταυτιζόμενα βάσει τῆς ὁμοιότητας τῆς γραφῆς· βλ. ἐνδεικτικά: Ξηροποτάμου 366, Κουτλουμουσίου 397 (τὰ φφ. 10-19, 65-73, 85, 243-68, 352-67), Ξενοφῶντος 123, Παντελεήμονος 973, Παντελεήμονος 926, Παντελεήμονος 927, Παντελεήμονος 980 (τὰ φφ. 108-117, 132-145), Παντελεήμονος 985 (τὰ φφ. 67-109), Παντελεήμονος 1002 (τὰ φφ. 134-

141), Παντελεήμονος 1007 (τὰ φφ. 23-46, 136-139, 152-209, 234-268, 293-300, 407-414), Ξηροποτάμου 377, Ξηροποτάμου 305, Ξηροποτάμου 288, Δοχειαρίου 349 (τὰ φφ. 25-127). Σύμφωνα, λοιπόν, μὲ τὰ παραπάνω στοιχεῖα ἡ ἀκμὴ τοῦ ἐν λόγῳ Δαμασκηνοῦ εἶναι δυνατὸν νὰ προσδιοριστεῖ, μὲ ἀσφάλεια, στὸ χρονικὸ διάστημα ἀνάμεσα στὴν τελευταία δεκαπενταετία τοῦ 18ου καὶ στὴν πρώτη δεκαπενταετία τοῦ 19ου αἰώνα.

Ὡς κωδικογράφος ὁ Δαμασκηνὸς διακρίνεται γιὰ τὴ φιλοπονία καὶ τὴν ἐπιμέλειά του. Ὁ ἴδιος ὑπογράφει τὰ χειρόγραφά του μὲ δύο τύπους κολοφώνων. Ὁ ἕνας (ὅπου προτάσσει τὴ χρονολογία καὶ μετὰ δηλώνει τὴν ταυτότητά του) εἶναι συντομότερος: *1785 ἐγράφη διὰ χειρὸς ἐμοῦ δαμασκηνοῦ μοναχοῦ ἀγραφορενδινιότι* (Ξηροποτάμου 326, φ. 130v)· ἤ· *1794 ἐγράφει διὰ χειρὸς Δαμασκυνοῦ ἁμαθοὺς καὶ ἁμαρτωλοῦ ἀγραφορενδινιώτου* (Ξηροποτάμου 313, φ. 513v)· ἤ· *1812 αὐγούστου 16, ἐγράφη διὰ χειρὸς ἐμοῦ δαμασκηνοῦ μοναχοῦ ἀγραφορενδινιώτη* (Ξηροποτάμου 303, φ. 200v). Ὁ ἄλλος εἶναι ἐκτενέστερος καὶ περιλαμβάνει ἐπιπλέον καὶ τὴν ἀκόλουθη, γνωστὴ καὶ συνήθη στὴν ἐν γένει κωδικογραφικὴ τακτική, ἔμμετρη ἀποστροφή: *ὥσπερ ξένοι χαίροντες ἰδεῖν πατρίδα, καὶ οἱ θαλαττεύοντες εὑρεῖν λιμένα, οὕτω καὶ οἱ βιβλιογράφοντες ἰδεῖν βιβλίου τέλος 1789 ἐγράφη διὰ χειρὸς δαμασκηνοῦ μοναχοῦ:- ἀγραφορενδινιότι:-* (Ξηροποτάμου 309, φ. 517v)· ἤ· *Ὥσπερ ξένοι χαίροντες ἰδεῖν πατρίδα, καὶ οἱ θαλαττεύοντες εὑρεῖν λιμένα, οὕτω καὶ οἱ βιβλιογράφοντες ἰδεῖν βιβλίου τέλος. 1807 ἐγράφη διὰ χειρὸς Δαμασκηνοῦ μοναχοῦ:-* (Διονυσίου 571, φ. 234v)· ἤ· *ὥσπερ ξένοι χαίροντες ἰδεῖν πατρίδα, καὶ οἱ θαλαττεύοντες εὑρεῖν λιμένα, οὕτω καὶ οἱ βιβλιογράφοντες ἰδεῖν βιβλίου τέλος. ͵αωη΄ ἰαννουαρίου κη΄ Ἐγράφη διὰ χειρὸς Δαμασκηνοῦ μοναχοῦ:* (Ἰβήρων 958, φ. 172r). Ἡ πληθώρα τῶν ὑφιστάμενων αὐτογράφων του βεβαιώνει, μάλιστα, ὅτι –πέρα ἀπὸ τὴν ὅποια φιλόμουση διάθεσή του– ἀσκοῦσε τὴν κωδικογραφία ὡς βιοποριστικὸ ἐπάγγελμα· εἶναι, ἄλλωστε, ἐνδεικτικὸ ὅτι στὸν κώδικα Ξηροποτάμου 332, φ. 390v, μαρτυρεῖται (ὑπὸ τὸ ὄνομα παπᾶ-Ἄνθιμος) καὶ κάποιος ἀπὸ τοὺς χορηγούς του: *Ὡς σπερ ξένοι χαίροντες ἰδεῖν πατρίδα, καὶ οἱ θαλαττεύοντες εὑρεῖν λιμένα, οὕτω καὶ οἱ βιβλιογράφοντες ἰδεῖν βιβλίου τέλος. Ἐγράφη διὰ χειρὸς δαμασκηνοῦ μοναχοῦ, ἀγραφορενδινιότι ͵αωβ΄. μαΐου- η΄ διὰ συνδρομίς: κυρίῳ παπα ἀνθίμου.*

Ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενο (καί, ὡς ἐκ τούτου, τὸ εἶδος) τῶν αὐτογράφων του, ὁ Δαμασκηνὸς ἐπέδειξε ἰδιαίτερη προτίμηση πρὸς τὴν ὕλη τῆς *Ἀνθολογίας* καὶ τὰ *Ἅπαντα Πέτρου τοῦ Μπερεκέτη*. Εἰδικότερα στὶς Ἀνθολογίες του, παρατηροῦμε μιὰν ἀξιοσημείωτη ἐποπτεία τοῦ ὑφιστάμενου μουσικοῦ ρεπερτορίου, καθὼς ἀνθολογεῖ ποιήματα τόσο ἀπὸ τὴν παλαιὰ βυζαντινὴ καὶ τὴ νεότερη μεταβυζαντινὴ μελικὴ παραγωγὴ (συνθέσεις τῶν Κουκουζέλη, Κορώνη, Κλαδᾶ, Μανουὴλ Χρυσάφη, Παναγιώτη Χρυσάφη, Γερμανοῦ Νέων Πατρῶν, Μπαλάση ἱερέα, Πέτρου Μπερεκέτη, κ.ἄ.) ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν σχεδὸν σύγχρονή του μουσικὴ παράδοση τοῦ 18ου αἰώνα (συνθέσεις τῶν Παναγιώτη Χαλάτζογλου, Ἰωάννου πρωτοψάλτου, Δανιὴλ πρωτοψάλτου, Πέτρου Πελοποννησίου, Μελετίου Σιναΐτου τοῦ Κρητός, Πέτρου Βυζαντίου, Γεωργίου τοῦ Κρητός, Γρηγορίου πρωτοψάλτου, κ.ἄ.). Ἡ παλαιογραφικὴ ἔρευνα ὑποδεικνύει, μάλιστα, ὅτι (στὸ ξεκίνημα, ἐνδεχομένως, τῆς κωδικογραφικῆς δραστηριότητάς του) πιθανότατα χρησιμοποίησε ὡς πρότυπα δύο (ἔγκυρους ἀλλὰ καὶ πλουσιότατους) κώδικες τοῦ τύπου τῆς Ἀνθολογίας· τὸν κώδικα Ξηροποτάμου 307 (ἀναλυτικὴ περιγραφή του βλ. στὸ ΣΤΑΘΗ, *Τὰ χειρό-*

τοῦ ὁποίου (ὅπως τεκμαίρεται, προφανέστατα, ἀπὸ τὸ προσωνύμιό του) ἐντοπίζεται στὴ μονὴ Ρεντίνας τῶν θεσσαλικῶν Ἀγράφων[32].

γραφα Α΄, σσ. 106-117), αὐτόγραφο (κατὰ τὰ ἔτη 1767 καὶ 1770) τοῦ Ἀναστασίου Βάια (βλ. σχετικὰ τοὺς ἑξῆς κώδικες τοῦ Δαμασκηνοῦ: Ξηροποτάμου 309, Ξηροποτάμου 332, Ξηροποτάμου 326· πρβλ. καὶ τὸν κώδικα Δοχειαρίου 349· τὶς ἐπισημάνσεις γιὰ τὴν ἐν λόγῳ ἀντιγραφὴ βλ. *αὐτόθι*, σσ. 119-120, 207-208, 177-178 καὶ 445-446, ἀντίστοιχα), καὶ τὸν κώδικα Ξηροποτάμου 330 (ἀναλυτικὴ περιγραφή του βλ. *αὐτόθι*, σσ. 189-206), αὐτόγραφο (κατὰ τὰ ἔτη 1781-1782) τοῦ Δημητρίου Λώτου (βλ., ἀντίστοιχα, τὸν –αὐτόγραφο τοῦ Δαμασκηνοῦ– κώδικα Ξηροποτάμου 305, ἀναλυτικὰ περιγραφόμενο *αὐτόθι*, σσ. 95-104, ὅπου καὶ ἡ ἐπισήμανση γιὰ τὴν ἐν λόγῳ, τυφλὴ μάλιστα, ἀντιγραφή). Ἡ ἰδιαίτερη, ὅμως, συμβολὴ τοῦ Δαμασκηνοῦ ἔγκειται στὸ γεγονὸς ὅτι, κοντὰ στὶς καθιερωμένες καὶ γνωστὲς συνθέσεις τῆς διαχρονικῆς παράδοσης τῆς Κωνσταντινούπολης, διέδωσε εὐρύτερα καὶ τὸ ἀντίστοιχο τοπικὸ ρεπερτόριο τῆς περιοχῆς τῆς Θεσσαλίας· ἀπὸ τὰ αὐτόγραφά του δὲν λείπουν (σχεδὸν ποτέ) σχετικὲς συνθέσεις Θεσσαλῶν μελοποιῶν, ὅπως ὁ Ἀναστάσιος Ραψανιώτης, ὁ Δαμασκηνὸς μοναχὸς Ἰβηρίτης ὁ Θετταλός, ὁ Μανουὴλ Γούτας ὁ Θετταλός, ἢ ὁ Παρθένιος ἱερομόναχος ὁ Μετεωρίτης. Εἰδικὰ γιὰ τὴν πλέον γνωστὴ (καὶ εὐρύτατα διαδεδομένη) σύνθεση τοῦ τελευταίου (τὸν πολυέλεο *Δοῦλοι, Κύριον* σὲ ἦχο δεύτερο) ἡ σχετικὴ ἔρευνα ἔχει πλέον ἀποδείξει (πρβλ. ΧΑΛΔΑΙΑΚΗ, *Ὁ πολυέλεος Παρθενίου τοῦ Μετεωρίτου*, σσ. 55, 123-126) ὅτι τὸ συγκεκριμένο μέλος πρωτοδιαδόθηκε πέρα τοῦ χώρου τῶν Μετεώρων χάρις (ἀποκλειστικά) στὴν κωδικογραφικὴ δραστηριότητα τοῦ ἐν λόγῳ Δαμασκηνοῦ μοναχοῦ τοῦ Ἀγραφορενδινιώτη.

Δυστυχῶς, πάντως, ἐξακολουθοῦμε νὰ ἀγνοοῦμε κάποιες περαιτέρω βασικὲς λεπτομέρειες τοῦ βίου τοῦ μοναχοῦ Δαμασκηνοῦ τοῦ Ἀγραφορενδινιώτη. Ἂν καὶ βάσιμα, πλέον, μποροῦμε νὰ προσδιορίσουμε τὴ γέννησή του περὶ τὰ μέσα τοῦ 18ου αἰώνα καὶ εὔλογα, ἐπίσης, νὰ εἰκάσουμε ὅτι ἐμόνασε τὸ πρῶτον (σὲ νεαρή, πιθανῶς, ἡλικία) στὴ μονὴ Ρεντίνας, παραμένουν ἀναπάντητα, πρὸς τὸ παρόν, ὁρισμένα ἀκόμη ἐρωτήματα, ὅπως· πότε μεταβαίνει ἀπὸ τὴ Θεσσαλία στὸ Ἅγιον Ὄρος; ποιές ἄλλες (ἐκτὸς τῆς κωδικογραφίας) δραστηριότητες μετέρχεται; πότε «μεταλλάσσει τὸν βίο»; Σ' αὐτά, νὰ προστεθεῖ καὶ ἡ ἐξίσου βασικὴ ἀπορία μας γιὰ τὴν ἁγιορειτικὴ μονὴ στὴν ὁποία ἐγκαταβιοῖ (ἂν καὶ πρέπει νὰ σημειωθεῖ ὅτι γιὰ μιὰν ἐνδεχόμενη ἀπάντηση στὸ τελευταῖο ἐρώτημα ἡ σκέψη ἐστιάζεται στὴν ἁγιορειτικὴ μονὴ Ξηροποτάμου, δοθέντος ὅτι ὁ Δαμασκηνὸς ὄχι μόνον χρησιμοποίησε ὡς ἀρχικὰ «ἀνθίβολα» κώδικες φυλασσόμενους ἐκεῖ, ἀλλὰ καὶ ὅτι τὰ περισσότερα αὐτόγραφά του ἀπόκεινται στὴ συγκεκριμένη μονή).

32. Γιὰ τὴ μνημονευθεῖσα μονὴ Ρεντίνας βλ. πρόχειρα: ΙΕΖΕΚΙΗΛ, Μοναὶ τῆς Πίνδου, σσ. 30-35. ΟΡΛΑΝΔΟΥ-ΘΕΟΧΑΡΗ, Ἱεραὶ μοναὶ Βράχας καὶ Ρεντίνης, σσ. 5-11 καὶ πίνακες Ζ΄-Η΄. ΣΚΟΥΒΑΡΑ, Ρεντίνα, στ. 791. ΚΑΝΕΛΛΟΥ, *Τὸ μοναστήρι καὶ οἱ ἐκκλησίες τῆς Ρεντίνας*, σσ. 5-37. ΒΛΑΧΟΥ, Ἀνέκδοτα ἔγγραφα γιὰ τὸ μοναστήρι τῆς Ρεντίνας.

Τί ἄλλο παρὰ ἰδιαίτερα ἀξιοσημείωτος, ἀλλὰ καὶ πρόσφορος γιὰ περαιτέρω πολυεπίπεδη γόνιμη ἔρευνα, εἶναι αὐτὸς ὁ διαφαινόμενος «δίαυλος» (τοῦ ὁποίου «ψαύουμε» ἐδῶ μία ἁπλῶς, ἀπὸ τὶς πολλὲς ὑπάρχουσες, πτυχές), ἕνας πνευματικὸς συνάμα δὲ καὶ μουσικὸς «δίαυλος» ἀνάμεσα στὸν ἐν γένει θεσσαλικὸ χῶρο καὶ στὸ ἁγιώνυμο ὄρος;